

Wójcik, Zbigniew

Stanisław Pietkiewicz (1894-1986)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 32/1, 209-218

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW PIETKIEWICZ

(1894—1986)

Był ostatnim z wielkich historyków kartografii, którzy rozpoczynali w okresie międzywojennym badania nad dawną mapą. Najwcześniej, bo w 1972 r., odszedł Bolesław Olszewicz, bibliofil, erudyta i nieprzeciętny znawca dawnej kartografii, zwłaszcza XVIII i XIX w. W 1983 r. zmarł Karol Buczek, twórca nowego kierunku wiedzy w Polsce, zwanego krytyczną historią kartografii¹. Umierając 23 kwietnia 1986 r. Stanisław Pietkiewicz miał świadomość innej misji: był bowiem współtwórcą najnowszej kartografii w naszym kraju oraz wychowawcą wielu najwybitniejszych specjalistów z tego zakresu.

W latach powojennych kartografia polska — pokonując liczne trudności — zajęła znaczące miejsce w skali światowej. Wykazały to dobitnie obrady XI Konferencji Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej, która obradowała w Warszawie w lecie 1982 r. Na taki stan rzeczy złożyła się także praca trzech wymienionych wyżej badaczy, a głównie Stanisława Pietkiewicza, jedynego z „wielkiej trójki”, który miał szersze możliwości zawodowego kształcenia kartografów na studiach uniwersyteckich. Nic więc dziwnego, że niezbyt skora do obdarowywania wyróżnieniami Międzynarodowa Asocjacja Kartograficzna na swej konferencji w 1982 r. przyznała dyplom Profesorowi Pietkiewiczowi „[...] w uznaniu Jego wybitnego wkładu dydaktycznego, organizacyjnego i badawczego do kartografii jako nauki”².

Należy podkreślić, że wymienieni trzej badacze byli ludźmi o odmiennych usposobieniach i pasjach badawczych. Olszewicz był kolekcjonerem wielkiej klasy. Wytrwale śledził wszelkie dawne przekazy o mapach i starał się przedstawić ich ewolucję w swych artykułach i monografiach. Buczek — wychowanek Władysława Semkowicza podobnie jak mistrz — traktował mapę jako źródło historyczne. Przeprowadzając krytyczną analizę tych źródeł badał wiarygodność zawartych w nich treści. Pietkiewicza interesowały wyniki do-

¹ Por. S. Alexandrowicz: *Profesor Karol Buczek 16 X 1902 — 6 VII 1983*. „Polski Przegląd Kartograficzny” t. 16: 1984 s. 34—37.

² J. Ojstrowski, Przyznanie honorowego członkostwa Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej profesorowi S. Pietkiewiczowi. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 15: 1983 s. 41.

ciekań kolegów. Rzecz zrozumiała, że był w bliższych kontaktach z Olszewiczem, którego zapraszał do prowadzenia wykładów w Uniwersytecie Warszawskim. Sam zajmował się jednak głównie problemami dokładności dawnego przekazu kartograficznego oraz ewolucją stosowanych na nich oznaczeń. Był niewątpliwie prawdziwym historykiem nauki i techniki. Karola Buczka ten krąg zagadnień nie interesował. Może dlatego stosunki tych dwóch historyków kartografii nie układały się najlepiej.

Kilka zdań o drodze życiowej Stanisława Pietkiewicza, która doprowadziła Go do utworzenia własnego warsztatu historyka nauki i czyniła jednym z najbardziej twórczych nauczycieli akademickich w tym zakresie. Urodził się 28 VII 1894 r. w Cebulowie koło Humania na południowo-wschodnich kresach dawnej Rzeczypospolitej³. Nawyki zamieszkałej tam szlachty, a także zawód lekarski ojca, sprzyjały częstym podróżom. W każdym domu światlejszego obywatela musiały być mapy. Ojciec Stanisława miał najnowsze wydania atlasów francuskich, ale i mapy rosyjskie. Z nich korzystał Stanisław zwiedzając rowerem okolice Humania. Wkrótce spostrzegł, że mapy te są nieścisłe. Zaczął je więc poprawiać (robił to zresztą niemal do końca życia). Gdy z świadectwem dojrzałości opuszczał gimnazjum w Humaniu w 1913 r. miał już poważną praktykę terenoznawczą. Po kilku latach zaowocowała ona w Piotrogradzie, gdy był studentem tamtejszego Instytutu Politechnicznego na Wydziale Inżynierii Wodnej.

W Instytucie Politechnicznym Pietkiewicz studiował w latach 1913—1916, do czasu powołania do wojska. Fascynował się wykładami z geodezji prowadzonymi przez płk. J. Swiszczowa. Pod jego kierownictwem rysował pierwsze mapy w polu. Jednocześnie związał się z członkami polskiego Związku Walki Czynnej i pod ich wpływem pogłębiał wiedzę kartograficzną. Gdy w 1916 r. został powołany do Szkoły Podchorążych w Charkowie stał się tam instruktorem terenoznawstwa. Po obaleniu caratu w 1917 r. służył w ekspozyturze Polskiej Formacji Wojskowych w Kijowie. Tam też m.in. uczył się terenoznawstwa w kursach przysposobienia wojskowego. Jednocześnie odbywał praktykę zawodową na Wydziale Hydrometrycznym Służby Wodnej Dniepru, zajmując się m.in. rejestracją stanu wód podziemnych strefy brzegowej tej rzeki. W Piotrogradzie i Kijowie opracował kilka map do wydanych wówczas polskich kalendarzy i podręczników geografii.

---

³ Materiały do życiorysu naukowego S. Pietkiewicza czerpię m.in. z następujących publikacji: J. O[strowski]: *Prof. dr Stanisław Pietkiewicz członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Geograficznego*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 4: 1972 s. 41; H. Rękawkowa: *Stanisław Pietkiewicz*. „Czasopismo Geograficzne” t. 42: 1972 s. 235—236; J. Ostrowski: *80-lecie urodzin Profesora dra Stanisława Pietkiewicza*. „Polski Przegląd Kartograficzny” t. 6: 1974 s. 49—60; J. Ostrowski: *85-lecie urodzin prof. dra Stanisława Pietkiewicza*. Tamże, t. 12: 1980 s. 86—87; J. Ostrowski: *90-lecie urodzin Profesora dra Stanisława Pietkiewicza*. Tamże, T. 16: 1984 s. 49—52.

W 1918 r. został skierowany do Warszawy, gdzie podjął pracę instruktora w Wojskowej Szkole Topografów (załączek Wojskowego Instytutu Geograficznego). Tu zetknął się z innymi wykładowcami: Stanisławem Lencewiczem, Tadeuszem Zwolińskim, Franciszkiem Barańskim. Największą indywidualnością był Lencewicz. Nakłonił on Pietkiewicza do kontynuowania studiów geograficznych, które rozpoczął zrazu na Wolnej Wszechnicy Polskiej (lata 1919—1920), a później w Uniwersytecie Warszawskim (lata 1921—1925). Lencewiczowi w głównym stopniu zawdzięczał możliwość realizacji swych wielostronnych zainteresowań: kartograficznych, geologicznych, z zakresu geografii fizycznej i regionalnej, a także historii nauki. U niego doktoryzował się w 1929 r. na podstawie rozprawy *Pojezierze Suwalszczyzny Zachodniej. Zarys monografii lodowcowej*. Na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UW uzyskał w 1936 r. *veniam legendi* z zakresu geografii fizycznej (w 1946 r. rozszerzone także na geografę ogólną w UJ). Podstawę stanowiło studium z 1930 r. *O sposobach przedstawienia rzeźby terenu na mapach*. Był w latach 1921—1929 pracownikiem i współpracownikiem Wojskowego Instytutu Geograficznego z ramienia którego wykonywał mapy w terenie, brał udział w wytyczaniu granicy polsko-niemieckiej, a także opracował projekty nowych map wojskowych. Reprezentując WIG zapoznał się w 1928 r. z kartografią Wielkiej Brytanii i Szwajcarii. Skorzystał także ze stypendium na roczne studia kartograficzne w uniwersytecie w Paryżu w roku akademickim 1929/30. Po powrocie podjął pracę w Katedrze Geografii UW, będąc zrazu starszym asystentem, a później adiunktem i docentem. W okresie okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu UW, wykładając m.in. na kursach kolonialnych.

Z latami współpracy z WIG wiąże się najważniejsza publikacja Pietkiewicza z okresu międzywojennego: *O sposobach przedstawiania terenu na mapach (1930 r.)*. Pierwszą wersję tej pracy zgłosił na konkurs Sekcji Geograficznej Towarzystwa Wiedzy Wojskowej i uzyskał za nią II nagrodę. W czasie studiów w Paryżu mógł znacznie pogłębić znajomość problematyki. Wydana w 1930 r. publikacja (wznowiona zresztą w 1957 r.) stanowi w swej pierwszej części (s. 3—16) analizę historyczną różnych typów przedstawiania terenu na dawnych mapach (znakomite ilustracje). Podjętym w tym czasie problemom pozostał wierny w latach późniejszych. Ten kierunek miał bardzo ważne znaczenie w kształceniu młodych kartografów, które prowadził w UW po II wojnie światowej.

Po Powstaniu Warszawskim Pietkiewicz osiadł w Krakowie, gdzie związał się z UJ, prowadząc tam zajęcia z geografii fizycznej. Ten okres udokumentował kilkoma publikacjami na temat zagadnień geografii gospodarczej oraz klimatologii. Do Warszawy powrócił w 1946 r., podejmując pracę na UW, od 1947 r. jako docent etatowy. W tym czasie uczestniczył także w wyznaczaniu wschodniej granicy Polski w Białostocczyźnie. Od 1 XI 1950 r., zrazu jako docent, a po czterech latach profesor nadzwyczajny, kierował nowoorganizowaną Katedrą Kartografii Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UW (do

przejścia na emeryturę w 1964 r.). Jednocześnie od 1950 r. był wykładowcą w Uniwersytecie Łódzkim.

Zorganizowana przez Profesora Pietkiewicza Katedra Kartografii UW była pierwszym zakładem uniwersyteckim tego typu w Polsce i jednym z nielicznych na świecie. Wykształcił w niej (zrazu tylko z mgr Leonardem Baranowskim i mjr Tadeuszem Bukładem) ponad 100 specjalistów wysokiej klasy. Swym uczniom często polecał prace magisterskie z zakresu historii nauki i techniki. Oto ich liczby w niektórych latach: 1953 — 1, 1955 — 8, 1956 — 2, 1957 — 1, 1960 — 3, 1961 — 1, 1962 — 7 (na 8 broniących tego roku), 1963 — 3, 1964 — 2, 1965 — 3.⁴ Były to opracowania niejednokrotnie nawiązujące do doświadczeń Profesora z różnych lat jego działalności kartograficznej, ale także studia poświęcone głównie najciekawszym mapom XIX i XX-wiecznym Rosji i Polski (m.in. mapie geologicznej Staszica). Ten olbrzymi materiał nie został upowszechniony w publikacjach, mimo iż Profesor czynił starania w Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN o wydanie choćby streszczeń opracowań napisanych zarówno w okresie Jego pracy w Uniwersytecie Warszawskim, jak i później.

Profesor Pietkiewicz nie zamykał się nigdy w swym gabinecie. Jako kartograf wojskowy, a także pracownik naukowy uniwersytetów prowadził rozległe badania terenowe, stając się jednym z najlepszych znawców Białostoczczyzny i Suwalszczyzny. Jego prace geologiczne o Pojezierzu Suwalskim należą do klasyki nauki polskiej. Przy tym wszystkim był On człowiekiem lubiącym uczestniczyć w życiu różnych korporacji naukowych. Szczególnie wiele pracy wkładał w działalność Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego (działał aktywnie także w Sekcji Kartograficznej przy ZG tej organizacji). Należał do czynnych członków Polskiego Towarzystwa Geologicznego (uczestniczył w zebraniach Oddziału Warszawskiego nawet po przekroczeniu dziewięćdziesiątki), Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego i innych. Przez wiele kadencji był członkiem (aktywnym) Komitetów PAN: Geograficznego i Geodezyjnego, a także Rady Naukowej Instytutu Geodezji i Kartografii (przewodniczył Komisji do Spraw Kartografii Ogólnej), członkiem Zespołu Geografii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i innych.

Profesor Pietkiewicz przez wiele lat był współpracownikiem Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN (później Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN). Uczestniczył w posiedzeniach organizowanych przez profesora Bolesława

---

⁴ W Bibliotece Instytutu Geografii i Studiów Regionalnych UW znajdują się maszynopisy kilku prac magisterskich z Katedry Kartografii UW, a w tym: W. Maculewicz: *Międzynarodowa mapa świata w skali 1:1000000 i udział Polski w jej opracowaniu* — 1955 r.; B. Godecka: *Analiza dokładności „Specjalnej mapy zachodniej części Rosji” gen. mjr F. Szuberta* — 1962 r.; A. Gawaryszewski: *Mapa postępu komunikacji kolejowej i autobusowej w Polsce w okresie 1952—1962* — 1964 r.

Olszewicza. Szczególnie aktywny był w Zespole Historii Geografii, a gdy w 1975 r. powołano Zespół Historii Kartografii przy Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych IHNOiT — stał się aktywnym członkiem tej organizacji. Uczestniczył zwłaszcza w dorocznych Konferencjach Kartograficznych, przyczyniając się w walnym stopniu do prowadzenia ogólnopolskich spotkań historyków, kartografów i archiwistów.

Profesor Pietkiewicz opublikował około 230 publikacji, poświęconych głównie kartografii. Pozostawił również liczące się do dziś studia z zakresu geologii czwartorzędu i geomorfologii, obejmujące nie tylko ziemie Polskie, ale także Francję. Zajmował się geografiami fizyczną oraz geografiami regionalną, dokumentując to także książkami. Znał świetnie wiele języków, co dowodził nie tylko tłumaczeniami, ale także pracą leksykograficzną. XI Konferencja Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej zawdzięczała w dużym stopniu swe powodzenie właśnie Jemu, jako wyjątkowo skrupulatnemu tłumaczowi i korektorowi materiałów obcojęzycznych, przygotowanych na spotkanie specjalistów z całego świata.

W dorobku Profesora Pietkiewicza z zakresu historii nauki i techniki znajduje się kilka opracowań syntetyzujących, jak choćby opracowanie z 1969 r. *50 lat kartografii niepodległej Polski*. Obok tego znaczny procent publikacji to informacje kronikarskie, wspomnienia i recenzje. Wartość tego typu opracowań jest oczywista. Czytając na przykład zapiski Pietkiewicza o Waławie Jezierskim ze zdumieniem dowiadujemy się, że równoległe ze Stanisławem Lencewiczem Jezierski działał jako nauczyciel akademicki w Uniwersytecie Warszawskim i był właściwym twórcą Katedry Geografii tej uczelni.

Osobowość twórczą Profesora Pietkiewicza charakteryzują jednak inne opracowania, które można podzielić na dwie grupy. Pierwsza obejmuje analizę poglądów naukowych na temat sposobów ustalania i przeprowadzenia granic państwowych (np. znakomite studium z 1927 r. *Granica polsko-niemiecka w oświetleniu Niemców* oraz monografia z 1946 r. *O granicy państwowej i jej przeprowadzeniu*).

Do drugiej grupy opracowań należą artykuły analizujące te czy inne elementy na dawnych mapach (np. analiza gruntu na mapach wojskowych państw zaborczych — 1929 r., ewolucja przedstawiania rzeźby terenu we wspomnianej pracy z 1930 r., czy wydane w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” w 1980 r. rozważania o mapach z XVI i XVII w.). To właśnie w tego typu analizach dał się poznać jako jeden z nielicznych specjalistów w skali światowej. Dokumentował w nich swe znakomite przygotowanie matematyczne, techniczne oraz historyczne. Oczywiście nie był przez wszystkich historyków nauki rozumiany i doceniany. Niektórzy, jak np. Karol Buczek, nie widzieli potrzeby prowadzenia tego typu prac. Inni po prostu nie rozumieli jego studiów z braku odpowiedniego przygotowania fachowego. Znakomicie jednak zainteresowania Profesora oceniała młodzież studiująca kartografię. Znaczna liczba prac magisterskich, wykonywana pod

kierunkiem Profesora, jest tego dowodem. To właśnie ten kierunek, kierujący ledwie na Zachodzie, przyczynił się w poważnym stopniu do rangi polskiej kartografii. Specjaliści przygotowani zwłaszcza przez nasze uniwersytety (w Warszawie, Wrocławiu i w Lublinie) znacznie lepiej rozumieli poszczególne elementy przekazu kartograficznego niż fachowcy wykształceni na politechnikach.

Odnotować trzeba, że część opracowań Profesora Pietkiewicza poświęcona jest dziejom geomorfologii i geografii fizycznej. Opracowania te nie mają jednak tak ważnego znaczenia inspirującego, jak studia nad dokładnością oraz elementami przekazu dawnych map.

Uczonego niewątpliwie prezentują pulikacje. Profesor Pietkiewicz był nie tylko wybitnym kartografem, ale także bardzo barwną indywidualnością. Przywołam z pamięci kilka wspomnień dla udokumentowania tego stwierdzenia.

Profesora Pietkiewicza poznałem w 1951 r. na egzaminie wstępnym w Uniwersytecie Warszawskim. Jego pogodna twarz pozostała mi w pamięci m.in. dlatego, że zadał mi łatwy tekst: rozróżnianie kolorów. Gdy po odpowiedzi wywiązała się dyskusja na temat rodzajów i kolorystyki różnych map, nie mógł powstrzymać radości. Nie oglądając się na wynik Komisji Egzaminacyjnej umówił się ze mną po pierwszym wykładzie. Nie omieszkiał jednak nadmienić bym się nie spóźniał.

Jego wykłady, których w roku akademickim 1951/1952 słuchali wspólnie geografowie i geologowie niewątpliwie uczyły nas geodezji i kartografii (przyczym Profesor kontaktował słuchaczy ze swoimi przyjaciółmi, m.in. z profesorami: Stanisławem Herbstem i Franciszkiem Barańskim — zatrudnionymi zresztą okresowo w Katedrze Kartografii UW). Gdy po latach powróciłem do treści skryptu z tych wykładów (*Podstawy geodezji i topografii dla I roku geografii i geologii*, wydane w 1952 r.), nie odnalazłem tego co było ozdobą Jego wywodów: historii kartografii. Na wykładach tych, podobnie zresztą jak i na egzaminie, Profesor uczył posługując się danymi na temat ewolucji odwzorowań kartograficznych. Jak wspominałem uczył także na egzaminie, posługując się przy tym tzw. giełdą. Nawet drobne zastanowienie się studenta nad pytaniem spowodowało polecenie wyjścia do zgromadzonej pod drzwiami gabinetu gromadki zdających. Tam się douczano, by po chwili wrócić i kontynuować egzamin. Wszystko to odbywało się w atmosferze swobody. Nic więc dziwnego, że praktyczne ćwiczenia z kartografii, które obywaliśmy latem w 1952 r. w Chęcinach pod okiem Profesora i asystentów: Leonarda Baranowskiego i Tadeusza Bukłada, przebiegały bardzo sprawnie. O ich poziomie świadczyć może to, że trzech z nas zostało zatrudnionych podczas tychże wakacji w budującej się hucie w Warszawie i wytyczyło w terenie najtrudniejsze odcinki linii kolejowej od Jelonek do Młocin. Doradcą naszym był oczywiście Profesor.

Do ponownego nawiązania kontaktów z Profesorem Pietkiewiczem doszło

w okresie przygotowania i w czasie trwania Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w 1965 r. w Warszawie. Wspomagałem wówczas zespół zabezpieczający prace Sekcji Historii Geologii, która zgodnie z planem obradowała w Muzeum Ziemi PAN. Profesor zorientował się na początku, że referenci Sekcji Historii Geografii nie przywieźli do Polski — jak mówił świeżego towaru. Przeniósł się więc do historyków geologii, pociągając za sobą co ciekawszych cudzoziemców. Miałem możliwość wtedy podziwiać nie tylko jego wystąpienie o ewolucji mapy, ale także żywy udział w dyskusji po referatach wygłoszonych we wszystkich językach kongresowych (oczywiście polemizował z referentami w ich językach). Tak samo aktywnym był na II Radziecko-Polskim Sympozjum z Zakresu Historii Geografii i Geologii w Leningradzie w 1972 r. Mówił wtedy o wykorzystaniu rosyjskich map przez polską służbę topograficzną.

Był także Profesor Pietkiewicz inspirującym mówcą podczas dorocznych Konferencji Historyków Kartografii, organizowanych przez Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Miał na każdy temat coś do powiedzenia istotnego. Pamiętam, gdy po moim referacie na temat miejsca i roku wydania mapy geologicznej Stanisława Staszica Profesor wystąpił z gwałtowną przemową kompletnie dewaluując to dzieło kartograficzne. Zaczął wtedy: „A ja państwu powiem, że mapa Staszica jest nic niewarta”. Po tem wykazał, że ten wielki uczoney był kompletnym ignorantem kartograficznym. Nie neguję, że miał rację. Rzecz jednak nie może dyskredytować osiągnięcia Staszica. Wydał on dobrą mapę geologiczną, z bardzo złym podkładem. Współczesnych nie raziło to. Mimo woli więc słuchając wystąpienia Profesora Pietkiewicza rozumiało się postawę Karola Buczka: mapę powinno się raczej oceniać w konkretnym kontekście historycznym, a nie na podstawie wadliwego umieszczenia na niej nazw miejscowości czy manieri rysowania rzek. Profesorowi Pietkiewiczowi zawsze bliższy był jednak nurt rozwoju technik zapisu kartograficznego, a nie kontekst towarzyszący powstaniu takiej czy innej mapy. Był on w tym przypadku historykiem techniki.

Profesor Pietkiewicz był człowiekiem pełnym pogody. Lubił także płatać figle. Studentom podczas egzaminu potrafił zadawać pozornie najdziwniejsze pytania, np. o strój austriackiego kartografa na balu na początku XIX w. (starał się by student doszedł do tego, że był to kartograf wojskowy). Kiedyś byłem świadkiem innego zdarzenia: oto na dorocznym spotkaniu historyków kartografii w 1981 r. w Krakowie Profesor cierpliwie słuchał wywodów młodej referentki o odnalezionej we Wrocławiu mapie Tatr Zachodnich Tadeusza Zwolińskiego. Siedząc obok Niego obserwowałem jak się uśmiechał. W pewnym momencie powiedział mi szeptem: „A ja jej zaraz zrobię kawał”. Zgłosił się pierwszy do dyskusji, wyjął z kieszeni marynarki, rozłożył i zawiesił przywieziony egzemplarz mapy. Pierwsze słowa brzmiały: „A ja państwu powiem, że mapa ta była drukowana”. Następnie wykazał, że rękopis jest

identyczny z powieszonym przez niego drukiem. Konsternacja trwała tylko chwilę. Profesor przedstawił bowiem przedziwne dzieje właśnie tego egzemplarza. Okazuje się, że Tadeusz Zwoliński (kolega Profesora ze Szkoły Topografów) drukował ją w Warszawie w 1948 r. Gdy wytłoczono pierwszy egzemplarz wziął go i przyniósł na Uniwersytet do Pietkiewicza. Ten właśnie egzemplarz mu zostawił. Gdy po kilku godzinach wrócił do drukarni okazało się, że organa bezpieczeństwa — przeczulone wówczas na tle map turystycznych obszarów przygranicznych — zlikwidowały nie tylko nakład, ale i klisze tej mapy. Przypadkowo ocalał tylko egzemplarz, pozostawiony przez autora w Uniwersytecie.

Profesor Pietkiewicz w ostatnich latach interesował się głównie historią nauk o Ziemi. Bardzo często uczestniczył w posiedzeniach Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Pamiętam, jak po moim referacie na temat dziejów kartografii geologicznej wystąpił z czymś w rodzaju wykładu monograficznego o polskich geologach w Rosji. Następnego dnia złożył w Muzeum Ziemi unikatowe mapy, dokumentujące udział Polaków w sporządzaniu rosyjskiej części mapy geologicznej Europy. Wzbogacał także zbiory Biblioteki Narodowej oraz różnych bibliotek Warszawy. Swoje ogromne zbiory polecił po zgonie przekazać Bibliotece Instytutu Geografii Uniwersytetu Łódzkiego, placówce z którą sercem czuł się bardziej związany niż z Uniwersytetem Warszawskim. Młodzież uczelni łódzkiej była bowiem bardziej pracowita i obowiązkowa.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

Recenzent: Tadeusz M. Nowak

PUBLIKACJE STANISŁAWA PIETKIEWICZA Z ZAKRESU HISTORII NAUKI I TECHNIKI⁵

- 1 *Granica polsko-niemiecka w oświetleniu Niemców*. „Przegląd Geograficzny” T. 7: 1927 s. 87—99.
- 2 *O polskich mapach ludnościowych*. „Wiadomości Służby Geograficznej” R. 1: 1927 s. 306—309.
- 3 *Ś.p. Profesor Dr Waclaw Jezierski (wspomnienie pośmiertne)*. Tamże, R. 2: 1928 s. 303—304.
- 4 *O wojskowo-geograficznym opisie gruntów*. Tamże, R. 3: 1929 s. 36—40.
- 5 *O sposobach przedstawiania rzeźby terenu na mapach*. W: Biblioteka Służby Geograficznej T. 5. Warszawa 1930, 57 s.
- 6 *Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Paryżu*. „Wiadomości Służby Geograficznej” R. 5: 1931 s. 242—251.
- 7 *Pierwszy Zjazd Geografów Związku Sowieckiego*. „Przegląd Geograficzny” T. 13: 1933 s. 196—199.

⁵ W spisie pominięto publikacje w małym stopniu uwzględniające problematykę z zakresu historii nauki.

- 8 Wystawa dawnych map topograficznych przy VII Międzynarodowym Kongresie Historycznym w Warszawie. „Wiadomości Służby Geograficznej” R. 7: 1933 s. 278—279.
- 9 *Głos francuski o pracach WIG*. Tamże, R. 10: 1936 s. 433—434.
- 10 Adam Gadomski (1894—1942). „Przegląd Geograficzny” T. 19: 1945—46. s. 14—15.
- 11 Władysław Deszczka (1893—1941). Tamże, T. 19: 1945—46, s. 13.
- 12 O granicy państwowej i jej przeprowadzeniu. Tamże, T. 20 1946 s. 9—53.
- 13 Pierwsze prace Państwowej Rady Mierniczej. Tamże, T. 20: 1946 s. 175.
- 14 Stulecie Towarzystwa Geograficznego ZSRR. Tamże, T. 21: 1947 s. 120—126.
- 15 Potrzeby Ziemi Odzyskanych w zakresie kartografii. „Wiadomości Służby Geograficznej” Z. 1: 1948 s. 30—35.
- 16 Działalność Stanisława Lencewicza w dziedzinie kartograficznej. Tamże, Z. 2: 1948 s. 15—18.
- 17 Stanisław Pietkiewicz. „Sprawozdanie Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” T. 5: 1951 nr 1 s. 23—26.
- 18 Geomorfologia radziecka. „Czasopismo Geograficzne” T. 21/22: 1952 s. 102—107.
- 19 Paweł Ordyński (1884—1951). „Przegląd Geograficzny” T. 24: 1952 s. 116.
- 20 Kartografia polska w latach 1945—1954. Tamże, T. 26: 1954 s. 79—95.
- 21 Odczyt prof. S. Kalesnika o Towarzystwie Geograficznym ZSRR. „Czasopismo Geograficzne” T. 26: 1955 s. 308—310.
- 22 Emmanuel de Martonne (1783—1955). „Przegląd Geograficzny” T. 28: 1956 s. 644—650.
- 23 Rec. J. Szaflarski, *Zarys kartografii*. PPWK. Warszawa 1955. „Przegląd Geodezyjny” R. 12: 1956 s. 195—196.
- 24 Rec. J. Szaflarski: *Zarys kartografii*. Warszawa 1955. „Przegląd Geograficzny” T. 28: 1956 s. 836—839.
- 25 *Kartografia w Niemieckiej Republice Demokratycznej na tle ogólnego rozwoju kartografii w Niemczech*. Tamże, T. 29: 1957. s. 375—387.
- 26 O sposobach przedstawiania rzeźby terenu na mapach. Wyd. 2. Warszawa 1957, 85 s.
- 27 Rec. „Przegląd Geodezyjny” [...] Rok XI i XII. Warszawa 1955—1956. „Przegląd Geograficzny” T. 29: 1957 s. 866—870.
- 28 Bibliografia prac naukowych Henryka Arctowskiego. „Acta Geophysica Polonica” Vol. 7: 1959 s. 282—295 (współautorzy: A. Kosiba, T. Olczak, K. Olpińska-Warzechowa, W. Szyzłło, E. Szewczyk-Kólikowska, W. Wiszniewski); toż w odblasku s. 52—64.
- 29 Rola Henryka Arctowskiego w belgijskiej wyprawie antarktycznej. Tamże. s. 299—308; toż w odblasku s. 45—46.
- 30 *Analyse de l'exactitude de quelques cartes de XVIIe, XVIIIe et de la première moitié du XIXe siècle*. W: *International Geographical Congress Norden 1960. Abstracts of Papers*. Stockholm 1960 s. 233—234.
- 31 *Analyse de l'exactitude de quelques cartes du XVIIe, XVIIIe et XIXe siècle, couvrant les territoires de l'ancienne Pologne*. „Przegląd Geograficzny” T. 32: 1960. Suplement s. 21—27.
- 32 Pietkiewicz Stanisław dr. „Rocznik Uniwersytetu Warszawskiego” III: 1962 s. 114.
- 33 *Kartografia*. W: *Nauki geograficzne w dwudziestolecu Polski Ludowej*. „Poznaj Świat” R. 12 1964 nr 9 s. 17—18.
- 34 *Przedmowa*. W: *Zagadnienia kartografii ogólnej*. „Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej”. Z. 1: 1965 s. 1—3.
- 35 Rec. K. Sawicki: *Pięć wieków geodezji polskiej*. PPWK. Warszawa 1964. „Poznaj Świat” R. 13 1965 nr 4 s. 45.
- 36 *The evolution of map definition during the last hundred years*. W: *XIe Congress International d'Histoire des Sciences. Sommaires*. Sec. 1, 2, 3. Varsovie 1965 s. 293.
- 37 Droga Kraków—Zakopane na mapie z lat 1861—1862. „Wierchy” R. 34: 1966 w. 183—191.
- 38 Działalność St. Lencewicza w dziedzinie międzynarodowych stosunków naukowych. W: *Stanisław Lencewicz. W 20 rocznicę tragicznej śmierci i 75 rocznicę urodzin (1889—1944)*. Praca zbiorowa pod redakcją J. Kondrackiego. Warszawa 1966 s. 57—63.

- 39 Rec. *Mapy województw wydane w latach 1959—1963 i wznowione po 1966 przez PPWK*. „Przegląd Geodezyjny” R. 38: 1966 s. 279—280.
- 40 *The evolution of the map definition during the last hundred years*. W: *Actes du XIe Congrès International d’Histoire des Sciences*. Varsovie-Cracovie 1965. Wrocław 1968 Vol. 4 s. 272—275.
- 41 *50 lat kartografii niepodległej Polski*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 1: 1969 nr 1 s. 5—12, nr 4 s. 1—12; także osobno, 24 s.
- 42 *Kartografia na Politechnice Drezdeńskiej*. Tamże T. 2: 1970 s. 71—75.
- 43 Rec. *Bibliotheca Cartographica 1957—1969*. Tamże, T. 3: 1971 s. 78—79.
- 44 *Ispolzowanie russkoj kartografii XIX wieku polskoj naukoj*. W: *Istoria russko-polskich kontaktow w oblasti geologii i geografii*. Leningrad 1972 s. 92—94.
- 45 *Wykorzystanie XIX wiecznej kartografii rosyjskiej przez naukę polską*. W: *Historia roysko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii*. Warszawa 1972 s. 131—133.
- 46 *Mapy siedemnastowiecznej Rzeczypospolitej w sztucznym atlasie Van der Hema w wiedeńskiej Bibliotece Narodowej*. W: *Studia z dziejów geografii i kartografii*. Red. J. Babicz. Wrocław 1973. s. 169—184.
- 47 *V Międzynarodowa konferencja historii kartografii*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 5: 1973 s. 189—190.
- 48 *Słownik pojęć geograficznych*. Warszawa 1973, 611 s. (wspólnie ze Stefanem Żyndą).
- 49 *Stanisław Herbst 1907—1973*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 5: 1973 s. 185.
- 50 *Zjazd Międzynarodowego Towarzystwa Miłośników Globusów w Krakowie*. Tamże, T. 5: T. 5: 1973 s. 42—44.
- 51 *Tadeusz Bukład (1899—1973)*. Tamże, T. 6: 1974 s. 45.
- 52 *Austriackie topograficzne mapy Tatr i Podtatrza od końca XVIII do końca XIX stulecia i ich dokładność*. W: *Czesko-polskie Seminarium Geograficzne*. „Prace i Studia Instytutu Geografii Uniwersytetu Warszawskiego” Z. 16: 1975 s. 95—109.
- 53 *Karel Kuchař (1906—1975)*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 8: 1976 s. 44.
- 54 (Opracował i przetłumaczył) Skelton R. A.: *Badanie i zbieranie map. Przegląd historyczny*. Wrocław 1977, 77 s.
- 55 Rec.: B. Krassowski, *Polska kartografia wojskowa w latach 1918—1945*. Warszawa 1974. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 1: 1979 s. 122—126.
- 56 *Wstęp* — s. 35; *Mapa Polski — „milionówka” Bernarda Wapowskiego* — s. 37—62; *Mapa Księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego Stanisława Porębskiego* — s. 63—78; *Mapa Palatinatus Posnaniensis Jerzego Freudenhammera* — s. 79—116 (wspólnie z G. Kwiatkowską-Gadomską). W: *Studia nad dokładnością dawnych map ziem polskich. Trzy mapy z XVI i XVIII wieku*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Ser. C, Z. 24: 1980 s. 35—116.
- 57 *Pietkiewicz Stanisław*. W: *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*. Edycja 1. Warszawa 1984 s. 746.
- 58 *Prof. dr inż. Franciszek Biernacki 2 IV 1897—21 VIII 1984*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 17: 1985 s. 96.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)